

БАЛАБАН ЫЙЫН 27 КҮНЭ -- САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН СУДААРЫСТЫБАННАҤЫН КҮНЭ!

Саха сириг күндү олохтоохторо!

Саха Өрөспүүбүлүкэтин салалтатын аатыттан уонна тус бэйэм эһигини Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннаһын күнүнэн эбэрдэлиһим!

1990 сыл балабан ыйын 27 күнүгэр, 28 сыл анараа өттүгэр, эрэгийиэн сайдыытыгар уһуллук суолталаах Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай суверенитетин туһунан декларация ылымпылыбыта. Декларацияны ылымпы Саха сирэ 90-с сылларга экономикай уонна социальнай болтуруостары бэйэтэ быһаарарыгар, уһун болдохтоох стратегическай былааннары уонна түмүс тутуулар сорууттары олохо киллэрэргэ бөгө аһылааты уурарыгар кыагы биэрбитэ.

Бүгүн Саха сирэ Россия Федерациятын толору быраалтаах тэттимнээхтик сайдар субьекта буолар. Билиэс өрөспүүбүлүкэбит ураты айылҕатынан, айылҕатын бэбэйинэн, үрдүк технологическай уонна научнай ситиһиллэринэн аатырар-сүрөһүр. Ол эрэри, билиэс дойду бүтү сүрүн баайа – өрөспүүбүлүкэбит уһуллук талааннаах, айар дьоруудаах, үлэһит дьоно-сэргэтэ. Эһиги күнүгэр үлэһитинэн-хамнаскытынэн Саха сириг сайдыытыгар эрэ буолбакка, бүтүн Россия инники сайдыытыгар тирэх буоларыт.

2022 сылга Саха Өрөспүүбүлүкэтэ 100

сыллаах үбүлүүйүн бэлэтигэ. Билиэс бу үбүлүүйү хаанысты-балаах уларыһылардаах көрсөр соруу туруоруммут. Ол курдук, куораттарбыт уонна сэлэһиннэрбит кэрэ көстүүтэ, олорсого тулсабай буолалларыгар бары биргэ кыһамнылаахтык үлэли-хамсыы сылдьабыт.

Билиэс элбэх омуктаах норуоттук үтүө үгэстэригэр олохсун, или-эйэни өрө тутан, сайдыы аһыгы ньымаларын уонна кэбээтэ суолларын туһунан туруоруммут сорууттарытын толоруохтук, Саха сирэ кэскиллээх буоларын хаһымыйахпыт.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Судаарыстыбаннаһын күнэ – Саха сириг бары олохтоохторун сомоҕолуу тутан бырааһынньыга. Түмүскүлүтүнэ эрэ өрөспүүбүлүкэбит чэбэй сайдыа, күстээх, бигэ туруктаах, дьон-сэргэ олороругар тулсабай буолуо. Онон бука бары түмүсүлээх, көхтөөх буолуосун!

Сахам сириг ыттык-мааны дьон-сэргэтэ! Эһиги кытаанах доруобуйаны, дьолу-соругу, этэнгэ буолууну, сарсынны күнүгэр эрэли, санаабыккыт-сабалтабыккыт барыта сэттанырар баҕарабын! Дьэбит-уоккит ил-эйэ, үтүө санаа уйата буолгун!

Айсен НИКОЛАЕВ,
Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана.

Убаастабыллаах Чурапчы улуунун олохтоохторо!

«Чурапчы улууһа» МТ дьаһалтата, Улуус депутаттарын Сэбиэтэ улуус бары олохтоохторун Саха Өрөспүүбүлүкэтин Судаарыстыбаннаһын күнүнэн итихтик-истиһик эбэрдэлиһир!

1990 сыл балабан ыйын 27 күнүгэр Государственный суверенитет туһунан Декларация ылымпылан, Саха Өрөспүүбүлүкэтэ дэнэн, Сахабыт сирэ сайдыы үрдүк таһымыгар бигэтик үктэммитэ. Бу кэмнэртэн Конституция ылымнан, тапталлаах дойду бүтү бүгүнүгэр дьэри араас хайыскалары хабаан, сорууттаахтык үлэһэн, иннин хоту эрэллээхтик сайдан кэллэ.

Бу маҥнык күн бэлэтигэр буолбута Өрөспүүбүлүкэбит, улуустук сылтаа социальнай-экономическай балаһыанньата тулсарыгар, бөгөдүгүгэр сүрүн тирэбинэн буолара саарбахтама. Улуустук сайдарын, инникигэ кэскиллэнэрин туһугар бүтүтүн биэр өйүнэн-санаанан үлэлиһин-хамсыабын! Эсэ төгүт Өрөспүүбүлүкэбит кэскиллээх бырааһынньыгынан барыгытын эбэрдэлиһим! Дьэлоох-соруулаах буолгун!

А.Т. НОГОВИЦЫН,
«Чурапчы улууһа» МТ баһылыга,
А.А. ЗАХАРОВ,
улуус дьокутааттарын Сэбиэтин
бэрэссэдээтэлэ.

Улууска – бу күнүгэрэ

«Кросс наций» Бүтүн Арасыйаатаабы сүүрүү күнүн чэрчитинэн ытыллыбыт тэрэһиннэ улуустук үрдүнэн тыһыынчан кыйбат киһи сүүрбүт, хаампыт буоларына, быйыл кыттааччы ахсаана ол көрдөрүүнү байы эмэ куораттыгын көрдөрдө. Бу сыл-уонна быйылгы «Дыгын соннууларын» призера, тутум эргиргэр Саха сириг рекордмэна Айсен Ботуев маастар кылаастарыгар сылдьан, ох саанан ытарга, тутум эргир албастарыгар үөрэннилэр. Сүүрүүгэ мизгэлэститтэр мэтээлинэн, грамоталарынан наараадаланылар.

Бу күн чэрчитинэн, улуус дьаһалтатын мунньактыыр саалатыгар

ЫСПАРТЫЫБЫНАЙ ЧУРАПЧЫГА ЭБЭРДЭ!

Балабан ыйын 25 күнүгэр Саха сириг үрдүнэн Сүүрүү уонна хаамы күнэ буолла. Манна Чурапчыбыт улуунун Ленин аатынан киин болуоссатыттан «Боотур Уус» стадионна дьэри тыһыынчаттан тахса чэбдик олоху өрө тутар эдэр-эмэн дьон кытынна.

«2004 сыллаахтан тэриллэр устуорт бырааһынньыгар кыттааччы ахсаана сылтаа эбиллэн иһэрэ олус үөрдэр», – дьэн улуус дьаһалтатын устуорка салалтатын салайааччыта Василий Лукин бэлэтигэ. Ол курдук, 2017 сыллаахха

пара Чурапчыга мьэссэбай устуорду сайыннарыыга, «ал олоху туруордууга ахсаабат болломто ууруларын, онтон ситтэрэн физическай култууранан тиһиктээхтик дьарыктанар дьон элбээн иһэрин тусхулуур.

Сүүрүү, хаамы кыттылаахтара бары тутуспутунан стадионна тийэн, ПТО бүтүтүн Арасыйаатаабы физкултура, устуорт норматын туттардылар. Итиннэ бадалаахтар ошонан ытыга норуоттар икки ардыларынаабы кылаастаах устуорт маастара Михаил Филатов

«Чурапчы – спорт туюнута» дьэн киһигэ ситэриллэн-хоторуллал, иккис төгүл бэчээттэнэн тахсыбытын сүрэхтэһин буолла. Киһигэ бастагы таныллыыга өссө 1993 сыллаахха Терентий Кардашевскай дьэбүс фотосальбомуттан сааламмыга. Ол кэнниттан 2013 сыллаахха В.В. Гуляев эппизиниһигэр М.Е. Пермяков, В.М. Неустроев, Г.С. Платонов хомуйсан бэлэмнээһиннэринэн бэчээттэммитэ. Онон анал салааларга В.С. Дьяконов, С.С. Морфуннов, Р.В. Неустроев, П.В. Коркин үлэһиттэрэ.

Тэрэһини улуустаабы киин библиотечнай ситимин дириэктэрэ В.А. Платонова ыытта. Мустубут ыалдьыттар киһигэ тутуун, тас оноһуутун, элбэх матырыяал кириэн, тутарга-хабарга ыйааһыннаах киһигэ буолан тахсыбытын сөбө-махтайа, астына көрдүрэр. Киһигэ 1000 ахсаанынан табыста. Бу киһигэ Я.П. Оконешников

көбүлээһининэн, В.М. Неустроев, Г.С. Платонов үлэһиттэр. Яков Павлович бэйэтинэн хомуйсан, суруйбутун, устуорт историятыгар улахан болломтогун уурубутун мэхтиэлир. Итини таһынан киһигэ тахсытыгар матырыяалларынан көмөлөспүт, субаама буолбут дьонунан М.Е. Друзьянов, В.С. Дьяконов, Е.В. Пудов буолаллар.

Киһигэ ааптардара бэчээккэ тахсыыны үбүлээбит Чурапчы улуунун баһылыгар А.Т. Ноговицынна, Чурапчы нэһилиэгин баһылыгар С.А. Саргыдаевка дириг махталларын тизтилер.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Үөрэх - итгэл

«Арылхаана» ансаамбыл ситиһиитэ

Балабан ыйын 23 күнгэр Сочи куоракка XXXV норуоттар икки ардыларынааҕы «На творческом олимпе» оҕолор бэстибээл-куонкурустара ыытылынна.

Бу бэстибээлгэ барыта бизэс хайысхаба Араассыйа араас муннугуттан 300-тэн тахса үөрэнээччи кыттыыны ылла. Саха сириттэн С.К. Макаров аатынан Чурапчытаагы гимназия «Арылхаана» фольклорнай ансаамбыла (сал. Елена Иванова) ситиһиилээхтик кыттан, Ины истизэниэх лауреат үрдүк аатын уонна алтынны ыйга Санкт-Петербург куоракка буюлар бэстибээлгэ ынырыы тутан кэллилэр. Гала-кэнсиэртэ 5 нүөмэр кирибиттэн биһиги оҕолорбут кыттар чээскэ тигистилэр. Саха ырыатын-тойугун, олоххайын көрдөрөн, «Бастын муусука нүөмэрэ», «Бастын кестүүм», «Норуот үгэһин харыстылларын иһин» анал аат хаһаайынарынан буюлтулар.

Быйыл саас ыытыллыбыт регионнааҕы «Бриллиантовые нотки» куоракка Гран-при буюлар, Сочи куоракка үрдүк таһымнаахтык «На творческом олимпе» оҕолор бэстибээл-куонкурустарыгар кыттарга лүтөөккэн наҕараадалааһыттар.

«Арылхаана» фольклорнай ансаамбылы есөө тегүл эбэрдалыбыт. Баҕарабыт үрдүктөн үрдүк дабайыылары, Саха норуотун үгэстэрин, ырыаларын инниктин даҕаны тарҕата туралларыгар!

Марфа ПЕТРОВА.

«БЕЗОПАСНЫЙ ДОМ, ПОДЪЕЗД, КВАРТИРА»

ОМВД России по Чурапчинскому району и ОВО по Чурапчинскому району — филиал ФГКУ «УВО ВНГ России по Республике Саха (Якутия)».

Мероприятие направлено на усиления профилактического влияния, обеспечение защиты имущества граждан, сокращения количества преступлений имущественного характера.

В рамках проведения мероприятий, обращаем внимание руководителей организаций, обществ, а также собственников многоквартирных домов и частных домов села Чурапча на предложения по установлению охранной сигнализации с подключением на пульт вневедомственной охраны в целях обезопасить свое имущество.

Проведенный анализ по кражам показал, что имущественные преступления происходят в основном по причине пренебрежения гражданами элементарных мер безопасности, то есть по вине самих владельцев жилья. Основные способы их совершения — свободный доступ через открытые окна и двери, взлом замков и подбор ключей от них.

Вопрос профилактики имущественных преступлений зависит не только от непосредственной работы сотрудников полиции, но и в значительной степени от бдительности самих граждан. К сожалению, собственники сами нередко дают злоумышленникам повод для осуществления криминального плана, тем самым раскрывая все свои секреты: — оставляют в квартире сообщение на телефонном автоответчике об отъезде, — делятся планами о предстоящих поездках в социальных сетях.

Так как же предотвратить кражу? Большинство собственников уверены, что их двойные двери и дорогие замки убергут от непрошенных гостей. К сожалению это ошибочно. Вор и преступник, если захочет проникнуть в такую квартиру, то проникнет. Единственное, что потратит на проникновение больше времени и создаст больше шума, и как показывает практика на возникший шум не реагируют соседи, не сообщают в полицию, да и свидетелей потом не найдешь, они как правило живут по принципу пословицы «Моя хата с краю, ничего не знаю».

Так что же делать? Необходимо принять комплексные меры по защите своего имущества — оборудовать охранную сигнализацию с выводом на пульт централизованного наблюдения подразделений вневедомственной охраны по Чурапчинскому району. Как показывает практика, «домашники» обходят стороной охраняемые объекты.

Централизованная охрана — это самая действенная мера по профилактике и предупреждению имущественных преступлений. Основой их задачи является оперативное реагирование на поступающие сообщения о сработке средств охранной сигнализации.

Помимо того в случаях грабежей и разбойных нападений на собственников, используется такой вид услуг, как оборудование жилища или иного объекта кнопками экстренного вызова полиции. Если охранная сигнализация защищает ваше имущество, то экстренный вызов, вполне возможно, спасет вашу жизнь.

По сигналу тревоги приезжают вооруженные и защищенные законом полицейские, имеющие большие полномочия и уровень подготовки выше, чем у сотрудников частных охранных предприятий. Тарифы на охранные услуги в отделения вневедомственной охраны регулируются государством, которое заинтересовано в снижении уровня преступности. На охраняемых вневедомственной охраной объектах используются высококачественные охранные приборы. И самое главное, вневедомственная охрана не заботится о прибыли, а решает проблему государственного масштаба — защиту граждан от преступных посягательств. За более подробной информацией по поводу подключения обращаться по адресу: с.Чурапча, ул. Крупская 3 «А», кабинет 38 или по телефонам: 41-061, 41-062.

Д.Д.ВАРЛАМОВ,
начальник ОВО по Чурапчинскому району - филиал ФГКУ «УВО ВНГ России по Республике Саха (Якутия)».

Исписэлине трибуната

Ийэ дьоло - оҕоҕо

Хас биридди оҕо күүтэр дьахтар ураты турукка кириэр дьин туһааннаах исписэлиһтэр этэллэр. Кини уйулбатыгар балаҕа уларыылар бараллар. Дьахтар оҕотун доруобуйатын туһугар долгуйар, хайдах төрүүрттэн санаарбыыр. Итинтэн сизтэрэн, Чурапчытаагы ыччат уонна дьиз кэргэн социальнай-психологической киинин педагог-психологттан Агафья Афанасьевна Седалищеваттан хат дьахталлары ойүүр туох-ханнык үлэ ыытылларын сурастым:

— Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр 2015 сыллаахха «Олох күүмүсүйдэригэр түбэспит хат дьахталлары ойүүр медицинскэй-социальнай кабинеттары тэрийии» дьин оҕуон тахсыбыта. Бу оҕуонна олохсун, 2017 с. тохсунньу ыйыгар биһиги уонна киин бөлүгүбү биһиги үлэлэһэргэ дуоҕабар түһэрсибиттэ. Биһиги үлэлэһии сыалынан оҕо түһэртэриитин абыайаты, хат дьахталлары арыаллааһын, кыаммат ийэлэргэ психологической көмөнү оноруу буюлар.

Биһиги үлэбитин ый аайы өрөспүүбүлүкэтээби психологической киингэ отчуоттуубут. 2017 сыл түмүгүнэн 9 дьахтар биһиги көмөбүтүнэн аборттан аккаастанна. Билигин ижи киини кытары үлэлэһэ сылдьабыт. Дьахтар оҕотун түһэртэриэн баҕардагына, хайаан даҕаны психологической консультацияны ааһыахтаах. Ол иһин Дьахтар консультацията биһиги «направлениелар» ыттар. Кэлбит ийэлэр биһигини кытары кэлсэтэн, санаалара уларыынан сеп. Үксүгэр

кыра оҕолоох, сана төрөөн баран, хат буюбут ийэлэр эбэтэр үлэтэ-хамнаа суохтарыттан түһэртэрэргэ сананаллар.

Нэдиэлэбэ бирида - отчуотунуула Дьахтар консу-

тациятыгар уочаракка оҕолор дьонно араас хабааннаах психологической дьахталлары, трениннэри ыытабыт. Мин «Цветная беременность» дьин бырайыактынан үлэлибим. Манна арт-терапии, мандала уонна тактильной нымалары туттабын. Ол эбэтэр, дьүһүннүүр уокуустубаны туттан, дьахтар уйулбатын арыаллааһын, настырыанналарын билии. Хат дьахтар эмоциональной, үчүгэй фоннаах буюлуохтаах. Уочаракка оҕолор дьахталлар практика ыттарын сөбүлүүллэр. Ол курдук, көрдөрөөчүлэргэ «Карта визуализации» онорторобут. Манна «мин инникибин хайдах көрөбүнүй?» дьин тизмэлээх баҕа санааларын сурунаалтан кырылан, көлөбү онороллор. Бу ньыма олохторугар сыал туруоруналарын көмөтөр уонна ону ситиһэллэригэр үтэйэр күүс буюлар. Оттон Ментальной ньымаба киһи онороллор, кырааскалыыллар. Бу ньыма тулалыыр дьонно, чугас аймактарыгар, оҕолоругар сыһыаннара хайдахын көрдөрөр. Тыһар гимнастика оҕону хайдах эчэппэкэ төрөөххэ сөбүн, эмоциональной-былчын күүрүүтүн сымнатарга үөрэтэбит.

Практикаттан ураты, оҕону күүтүү хайдах ааһарын туһунан «Взгляд изнутри» дьин видео көрдөрүбүт. Психологической кииммит «Мама, нам это нужно» быра-пыраамалаах, атыннык эттэххэ, ийэ ийигэр сылдьар оҕону итии дьин буюлар. Ийэ буюлары сылдьар киһи оҕотун кытары хайдах кэпсэтиэхтээгин, ылынахтааҕын үөрэтэбит.

Оҕо — олох сибэҕитэ! Ону өйдөөн туран, кэлэр кэн-чээри ыччалыт кэскилин тэниттибиг, уйутун уһатыабын!

Марфа ПЕТРОВА.

Уйгу кыһата

"Чурапчы" ТХПК "Сана олох" хаймакка ыйга бипрдэ тахсар анал сыйһарылыта

Уйгуну-бийаны дэлэтин – барыбыт сорукупт!

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

"Чурапчы" ТХПК хаймакка сыйбатын потребительский кэпэрэтибин бэтэрээнэрин Варвара Николаевна СОБАКИНАНЫ 80 сааһын туолбутунан, Любовь Дмитриевна АЛЕКСАНДРОВАНЫ соруупка бууалтырынан үлэлзэбитэ 30 сыл буолбутунан эбэрдэлиибит!
Күндү босмутугар чэгиэн доруубуйаны, этэһигэ сылдьан, үйбүт улууругар бабарабыт.

"Чурапчы" ТХПК салалтата.

"Чурапчы" ТХПК хаймакка сыйбатын потребительский кэпэрэтибэ Дьоккуускайга буолбут "Ас-үөл-2018" өрөспүүбүлүкэтээби быыстапка-дьаарбанкага ситиһилээхтик кыттан, аһы-үөлү онгорор тэрилтэлэр куоталаһылыларыгар Гран-при хаймакка сыйбатын буолла. Бу үрдүк ситиһилэринэн улуус олохтоохторун аатыттан итихистинг эбэрдэ!

Үүт соботуопката балабан ыйын 27 күнүнээби туругунан

Наслега	План 2018 г	за отчетный месяц 2018 года						за январь - сентябрь 2018 года				
		сентябрь		(- +) тонн	в %	Закуп 2017г	2018 г к 2017 г	за I - IX 2018 года		(- +) тонн	Закуп 2017 г	2018 г к 2017 г
		план	факт					план	факт			
Алагарский	383	64,37	69,06	4,69	107,3	56,91	12,15	344,19	401,66	57,47	386,480	15,178
Бахсылский	329	55,32	64,03	8,71	113,7	54,51	9,52	295,84	367,96	72,12	403,540	-35,577
Болтогинский	317	53,31	29,46	-23,85	55,3	38,36	-8,90	284,55	181,23	-103,32	227,710	-46,483
Болугурский	642	107,78	101,46	-6,32	94,1	109,98	-8,52	576,35	529,87	-46,48	573,240	-43,370
Арылахский	294	49,29	48,64	-0,65	98,7	42,63	6,01	263,58	269,01	5,43	281,410	-12,396
Кынаахский	273	43,82	41,58	-2,24	90,7	36,44	3,14	245,05	210,41	-34,64	244,480	-34,066
Мугудайский	513	86,07	62,40	-23,67	72,5	54,71	-7,69	460,28	435,96	-24,32	437,580	-1,617
Ожолунский	626	105,07	96,57	-8,50	91,9	111,27	-14,70	561,84	581,86	20,02	482,440	99,424
Соловьёвский	545	91,50	92,82	1,32	101,4	97,60	-4,78	489,29	548,50	59,21	544,190	4,310
Сымакский	791	132,80	109,65	-23,15	82,6	97,62	12,03	710,16	668,61	-41,55	738,180	-69,574
Телеевский	325	54,57	51,57	-3,00	94,5	42,02	9,55	291,80	305,29	13,49	245,410	59,880
Хадарский	408	68,59	70,29	1,70	102,5	77,35	-7,06	366,77	415,01	48,24	420,300	-5,291
Хатылынский	373	62,56	45,56	-17,00	72,8	55,63	-10,07	334,51	278,36	-56,15	302,260	-23,898
Хайхсытский	330	55,47	56,29	0,82	101,5	54,53	1,76	296,64	304,98	8,34	323,310	-18,328
Холтогинский	673	113,06	59,00	-54,06	52,2	82,30	-23,30	604,56	415,45	-189,11	540,490	-125,044
Чахырский	460	77,18	72,55	-4,63	94,0	92,59	-20,04	412,71	467,70	54,99	503,260	-35,556
Чурапчинский	319	52,11	26,17	-25,94	50,2	29,98	-3,81	286,72	180,31	-106,41	191,410	-11,101
по улусу	7600	1274,87	1097,10	-177,77	86,1	1134,43	-37,33	6824,84	6562,18	-262,66	6845,690	-283,508

Быйылгы сылга 7600 тонна үүтү соботуопкалыыр былааннаахпыт. Балабан ыйын 27 күнүнээби туругунан 6562 тонна ыанна. Ити былырылынгы бу күмүнээби көрдөрүүттөн 262,66 тоннанан абыях. Тустаах ыйга 1274,87 тонна ыанар былаан 1097,10 тоннанан туолла. Ордук үчүгэйдик Алагар, Бахсы, Соловьёв, Хадаар нэһиликтэрэ үлэлзэтилэр.

Оттоохун балабан ыйын 27 күнүнээби туругунан

Насел.	План-задание заготовки сена на 2018 год, тонн	График заготовок кн. тн	Скошено, га	Факт заготовки кормов, тонн	%, от плана	%, от графика	Корм.Ед.	План-задание заготовки и сена на 2017 год, тонн	За аналогичный период прошлого года		Разница с прошлым годом		окончательный свод 2017 год		Разница с прошлым годом	
									скошено, га	заготовлено, тонн	скошено, га	заготовлено, тонн	скошено, га	заготовлено, тонн	скошено, га	заготовлено, тонн
Алтарский	2054,0	2054	1782,0	1724,0	83,9	83,9	724,1	2096,0	1639,0	1428,0	143,0	296,0	1639	1428	143,0	296,0
Арылахский	1770,0	1770	1792,0	1810,0	102,3	102,3	760,2	1773,0	1782,0	1934,0	10,0	-124,0	1782	1934	10,0	-124,0
Бахсылский	1836,0	1836	1271,5	1681,0	91,6	91,6	706,0	1842,0	2570,0	1750,0	-1298,5	-69,0	2570	1750	-1298,5	-69,0
Болтогинский	1973,0	1973	2050,0	1807,0	91,6	91,6	758,9	1883,0	2248,0	1999,0	-198,0	-192,0	2248	1999	-198,0	-192,0
Болугурский	3220,0	3220	2652,0	3132,0	97,3	97,3	1315,4	2844,0	2527,0	2725,0	125,0	407,0	2527	2725	125,0	407,0
Кынаахский	1952,0	1952	2176,0	2059,0	105,5	105,5	864,8	1775,0	2211,0	2033,0	-35,0	26,0	2211	2033	-35,0	26,0
Мугудайский	2884,0	2884	2236,0	2684,0	93,1	93,1	1127,3	2923,0	2334,0	2497,0	-98,0	187,0	2334	2497	-98,0	187,0
Ожолунский	3543,0	3543	3514,0	3194,0	90,1	90,1	1341,5	3434,0	3266,0	3234,0	248,0	-40,0	3266	3234	248,0	-40,0
Соловьёвский	2681,0	2681	3190,0	2854,0	106,8	106,8	1202,9	2572,0	2620,0	2814,0	561,0	50,0	2629	2814	561,0	50,0
Сымакский	4606,0	4606	4619,0	4059,0	88,1	88,1	1704,8	4421,0	4422,0	4340,0	197,0	-281,0	4422	4340	197,0	-281,0
Телеевский	1668,0	1668	2252,0	1666,0	99,9	99,9	699,7	1693,0	1569,0	1570,0	683,0	96,0	1569	1570	683,0	96,0
Хадаарский	2019,0	2019	2046,0	2119,0	105,0	105,0	390,0	1938,0	2206,0	1970,0	-160,0	149,0	2206	1970	-160,0	149,0
Хатылынский	2193,0	2193	1444,0	1898,0	86,5	86,5	797,2	2095,0	2371,0	2039,0	-927,0	-141,0	2371	2039	-927,0	-141,0
Хайхсытский	1843,0	1843	2010,0	1661,0	90,1	90,1	697,6	1727,0	1660,0	1379,0	350,0	282,0	1660	1379	350,0	282,0
Холтогинский	3787,0	3787	2409,0	3265,0	86,2	86,2	1371,3	3601,0	3302,0	3449,0	-893,0	-184,0	3302	3449	-893,0	-184,0
Хадаарский	2435,0	2435	2741,0	2540,0	104,3	104,3	1066,8	2504,0	2567,0	2134,0	174,0	406,0	2567	2134	174,0	406,0
Чурапчинский	1829,0	1829	1025,0	1594,0	87,2	87,2	669,5	1862,0	1864,0	1849,0	-839,0	-255,0	1864	1849	-839,0	-255,0
Всего по улусу	42293,0	42293	39209,5	39757,0	94,0	94,0	16697,9	40983,0	41167,0	39144,0	-1957,5	613,0	41167,0	39144,0	-1957,5	613,0

„АС-ҮӨЛ—2018“ БЫЫСТАПКА-ДЬААРБАНКАБА

Балабан ыйын 21-23 күннэригэр Дьокуускайга Комсомольской болуоссака „Ас-Үөл—2018“ быыстапка-дьаарбанка ыытылынна. Сыллата күнүн аайы буолар манньык дьаһал быыйл 20-с төгүлүн ыытылынна.

Быыстапка-дьаарбанка аһыллыытыгар Саха Өрөспүүбүлүкэтин бырабытталыстыбатын бэрэсэдээтэин эбэһинэһин төлөрөөчү Денис Белозеров, Российской Федерация Судаарыстыбаннай Дуума депутаты Батор Адушев, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэн депутаты Елена Голомерева, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Тыатын хаһаайыстыбатын министирэстибэтин министир эбэһинэһин төлөрөөчү Александр Атласов, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Арктика дьаалалары-

гар Судаарыстыбаннай кэмитиэтин бэрэсэдээтэ Проконий Николаев, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, „Хотугу сулус“, „Үлэ албан аата“ үһүс иштиэпэннээх уордьаннар кавалердара Павел Шарин, Дьокуускай куорат мэриятин баһылыгы бастагы солбуйааччы Владимир Федоров, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэн депутаты Владимир Членов кыттыыны ыллылар.

Денис Белозеров быыстапка-дьаарбанка ыытылларынан эбэрдээтэ, ас-үөл бырагырааматын олоххо киллэриигэ үтүөлэрин иһин „Россия аска-үөлгэ промышленноһун үтүөлээх үлэһитэ“ ааты Ханалас улуһун „Россия тыа хаһаайыстыбатын киинэ“ Саха сиринээҕи салаатын бүүдүүт тэрилтэтин үлэһитигэр Альбина Козловага, эмиэ итинник наһарааданы

„Сахаагропродукт“ потребительской кэпэрэтиип үлэһитигэр Мира Сидоровага, Российской Федерация Тыатын хаһаайыстыбатын министирэстибэтин Бочуотунай грамотатын Саха Өрөспүүбүлүкэтин Тыатын хаһаайыстыбатын научнай-чинчийэр институту тэрилтэ научнай үлэһитигэр Валентина Васильевага, „Туймаада-Агроснаб“ аһаҕас акционерной общество үлэһитигэр Галина Румянцевага туттарда. Российской Федерация Тыатын хаһаайыстыбатын министирэстибэтин Бочуотунай грамотатынан бааһынай хаһаайыстыба баһылыга Александр Иванов, Мэнгэ-Ханалас улуһун „Хотугу“ тыа хаһаайыстыбатын кэпэрэтиипин технолог Надежда Федотова наһараадалаһылар.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын ыйааһынан Тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар киллэрсибит кылаатын иһин „Саха Өрөспүүбүлүкэтин Тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ“ аат Ханалас улуһунтан бааһынай хаһаайыстыба баһылыга Михаил Васильев интэриллибит анал балиэга туттарылынна.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин „Туймаада-агроснаб“ акционерной общество коммерческой отделын салайааччыта Федот Барбахтыров Саха Өрөспүүбүлүкэтин баһылыгы Бочуотунай грамотатынан „Сахаагропродукт“ хаачыйар кэпэрэтиип салайааччытын солбуйааччы Альберт Захаров наһараадалаһылар.

Эбэрдэ тылы РФ Судаарыстыбаннай Дууматын депутаты Денис Белозеров, Ил Түмэн депутаты Елена Голомерева, Дьокуускай куорат Мэрин бастагы сол-

буйааччыта Владимир Федоров, Тыа хаһаайыстыбатын министирэ Александр Атласов эттилэр.

Комсомольской болуоссака аналлах площадькаларынан быыстапка-дьаарбанка туруорулунна. Барыта 23 улуус, Дьокуускай, Благовещенской куораттар, Хаҥас Тулаҕы, Жаҥай, 153 тэрилтэ 22 агрооскула кыттыыны ыллылар. Үс күн устата туруоруллубут быыстапка түмүгүнэн Гран-при хаһаайыһынарынан буолулар — улуустарга Амма (баһылык Николай Архипов), Агропромышленной комплекс аһы-үөлү ситэрээчү тэрилтэлэригэр „Чурапчы“ ТХПК (салайааччы Николай Аржаков), үүнээйини ылыыга (растениеводство) Мэнгэ-Ханалас улуһун „Тумул“ ТХПК-та (салайааччы Таисия Десяткина).

Анал аат кыайылаахтарынан Дьокуускай килиэби онорор кэбинээтэ, кистомолочнай бордодууксуйаны онорууга „Сыа Бүлүү“ ТХПК, „Эрэл“ ТХПК (Нам), Павловскайдааҕы үүт собуота, арыы оноруутугар „Амма“ ТХПК, „Таатта“ ТХПК, цельномолочной бордодууксуйага „Илгэ“ (Томпо), Ханалас ТХПК, халбаһы, ыһаһымат эт оноруутугар „Түмэн“ ТХПК (Верхоянск), „Тымныы полисна“ ТХПК (Верхоянск), „Чурапчы“ ТХПК, балык аска „Туймаада-агроснаб“ (Дьокуускай), „Якутская рыба“ (Дьокуускай), сыыры онорууга „Өлүкүмэ кылаабыайа“ ТХПК, „Амма“ ТХПК эт бордодууксуйага „Үрдэг“ ТХПК (Дьокуускай), „Бөртө ас“ (Ханалас) буолулар.

ТИЭЭРГЭН

дүйз кэргэннэ аналлаах балаһа

Тыа хаһаайыстыбатын өрө туппут ыаллар

Ааспыт нэдиэлэбэ тапталлаах Чурапчыбыт күнэ үрдүк таһымнаахтык ааста. Айылбабыт барахсан бырааһынньык кэмизэр анаабыт курдук тупсан, чабылхай күннээх туран бизэрдэ. Улууска СӨ Урбаанньыттарын күнүн уонна Чурапчы нэһилиэгэ төрүтүтэммитэ 370 сылын көрсө, үгэскэ кубулуйбут «Байылыат тизгээн» быысталак-дьаарбанкаба улууспут 12 ыала кыттылыны ыла кэлбит. Манна астарын-үөлүгүн, бэйэ онорбут бороодуужуулатын дүүллүүр сүбэбэ көрдөрдөрүлэр, мустубут дьонно хамаатык атыылаатылар. Бу күн П.Е. Барахсанов пааркатыгар мин эмиз атыылаһа таарыла, кыттааччы икки дүйз кэргэни кытта сэхэргэстим.

Болтоно нэһилиэгин Кыңдал учаастагын бастын ыала, 5 оболлоох, 28 сизинээх, 8 хос сизинээх улахан дүйз кэргэн хаһаайыттара Варвара Константиновна уонна Николай Николаевич Кривошапкиннары кытары билистим. Варвара Константиновна манньык дьиз сэхэргэстим.

1991 сыллаахтан Кыңдалга олоробут. Биһиги сааспыт тухары ыанньыксыттан кэллбит. Барыта 20-тэн таһа сүөһүлээхпит, 12 ыанар ынахтаахпыт. Барыта 60 сүөһүнү кыстатабыт. мантан 20-чэтэ Чурапчыттан тахсыбыта. Сайын ынахтытын Болтонобо иллэрэбит. Сизиним 9-с кылааска үөрэнэр, сылын аайы сайынны сынньаланар ынах ылан, дуойканан үчүгэйдик ыыр. Сүөһүлээх буоламмыт үрүн астан үрүмэ, издэргэи.

Быйраах, суорат онорон, оболорбутун, сизинэрбитин аһатабыт. Хаппыыстанан уонна кабачокунан араас аһы астыырбын сөбүлүүбүн. Билигин дьон бары түргэниик бэлэмнэнэр аһылыгы (фаст-фуд) сөбүлүүр. Мин омук аһын оболорбор аһаппаппын. Ол иһин моркуобу, сүбүөкүлэни теркаламмын, сымыыты кытта булкупуйан, блины оноробун. Бысталаан бараммын иһигэр моркуобу уонна сүбүөкүлэни угаммын, суши курдук онорон аһатабын. Хаппыыстабын эмиз тууһуурга эрэ туттубалпыт, сымыыкка булкупуйан, алаады курдук буһаран эмиз сийбит. Натуральной утагы эмиз атыыласпаппын. Отону морстаан иһэрдэбин.

Быйыл хортупууу былырын кыттааһар абыайы ылпыбыт. Былырын 50 куулу ылан, нэһилиэ батарбыппыт. 25 куулу хамнаһа суох элбэх оболлоох дүйз кэргэннэ көмө быһылынан түнүспүппүт. Ол иһигэр, Болтонобо 5 куулу социальной дүйз кэргэн исписалииһигэр Любовь Иннокентьевнага туттарбыппыт.

Сылын аайы үүнэйдитин элбэтин иһэбит. Ол курдук, собуруу да дойдуларга үүнэр арбуз, дыня, тыква олордобут, дыдыэн, клубника үүнэрэбит. Быйыл атын суорт арбуһу олортубун. Онтукайыт наһаа үчүгэйдик үүнэ. Эрдэ ситэр эбит, атырдыах ыйгар сизииппит. Дьизим иһигэр чеснок, лук, укроп олордобун. Соботуопканы, барыанньаны 50-тан тахсаны бэлэмнэтибит. Соробун өссө оноро иликпин. Массынабыт кыра буолан, быысталакка 10-ча соботуопканы аҕалпыбыт. Сибээки төһө тахсарынан олордобут. Сибээкилэрбитин харыстаан, дьизэ киллэрбиппитин манна аҕалтаагыбыт. Бу дьаарбанкаба сонун ас дьиз суох, куруутун буһарар аспын аҕалтым. Ол курдук, помидордаах кабачок

туордун уонна кабачоктаах гречка алаадытын. Кабачок иһин быһан ылабын уонна бытарытылыбыт гречканы кытары булкупуйан, алаады курдук буһарабын.

Тизгэним иһиттэн моонньоһон, халтабас, малина үргүүбүн. Айылбаба сыр аһыгар сылдыабыт, эмтээх оту-маһы хомуйабыт. Биһиги эмтээх отунан, чаганан доруобуйабытын көннөрүтөбүт. Мээкэ балыһа эмтэрин испэппит. Дьон кэними отунан-маһынан наһаа эмтэнэр буолла. Онон эһиил онон кыттар санаалаах баран эрэбин.

Оболорбутун, сизинэрбитин үөрэхтээх-идаллаах, дьарыктаах онороору кыһаллабыт. Дойдум дьонугар эдэрдиин кырдыаастыын төһө кыһаргытынан сүөһү-ас иитин, обуруот аһын өлгөмнүк үүнэрин, оболорбутун сибээһэй, битэмийнээх аһынан аһатын, бары дьоллоох буолун!

Хайахсыт нэһилиэгиттэн Майя уонна Петя Павловтар дүйз кэргэнтэрэ бэйэлэрин билиһиннэрэллэр:

— Биһиги 2011 сыллаахха ыал буолбуппут. Иккиэн — үрдүк үөрэхтээхпит, үс оболлоохпут. Мин олохтоох дьаһалтаба дүйз кэргэн исписалииһинэн үлэлиибин. Кэргэним бааһынай хаһаайыстыбанан дьарыктанар.

2016 сыллаахха тыа хаһаайыстыбатын министри-стибэтин гранын ыламмат, тизхынык атыылаһан, сүөһү иитэбит. Хаһаайыстыбабытыгар 40 төбөлөөхтүт, олортон 12-тэ ыанар ынах, сибии-иннэ, кууруоса, кролик уонна коза иитэбит. Атыта эбии кролик аҕаллыбыт.

2015 сылга ИЖС субсидиятыгар тиксэммит, дүйз тутта сылдыабыт. Хайахсыкка гаас кирирдэбинэ, дүйзэбитигэр киририхтээхпит.

Бүгүн дьаарбанкаба мүйөт, барыанньа, соботуопка арааһын аҕалтым. Манна 10 көрүн эмтээх оту көрдөрүүгэ уурдум. Ол курдук, үрзүт, бэс үрзүт, уньюула, нургуһун ностуойката, дьөлүһүн сизмэтэ, тимэх ото, кыһан ото баар. Оттору соробун ыйаан, духуопкаба уган хатарабын. Кыһынын чэй онорон иһэбит. Мүйөтү ньэм оттон, бэс туорааһыттан онордум. Ырысыаттары интэринизит ситимиттэн көрөбүн эбэтэр кырдыаһас дьонтон сүбөнү ылабын. Көрдөрүүгэ барыанньа 30-ча көрүнэ баар. Жимолость,

боярышник, визалис курдук талах отуттан эмиз барыанньа онордум. Соботуопка 50-ча устуука баар. Ордук сөбүлүүр хаппыыста, сүбүөкүлэ, кабачок уонна моркуоп соботуопкаларын оноробут. Бу дьаарбанкаба суоратынан кейк-попс, сүбүөкүлэ канакетын, ностуойка, пирожнай астаан аҕалтым. Минньигэс тизстэбэ сүбүөкүлэни блендердээн баран кутан, пирожнай буһардым. Ностуойкалары тиит эриэхтэтигэр, сүбүөкүлэттэн, отонтон бэлэмнэтим.

Нэһилиэк оболоро ыраас салпынҥа сылдыаллара туһалаах, эдэр ыалга тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктаналларыгар гран, субсидия бөрө көрүллэр. Ону сатабыллаахтык туһанын, тыа сиригэр олохсуйа кэлин, чэгиэн, доруобай оболору иитин дьиз ынырабыт.

Ити курдук үлэһит, сатабыллаах ыалга — Варвара Константиновна уонна Николай Николаевич Кривошапкиннарга уонна Майя уонна Петя Павловтарга ситиһилгери баһарабын, өссө да үүкүт үрүлүөй, бааһыт ханыы турдун!

Сыһыарыһа бэлэмнээх Марфа ЦЕТПОР

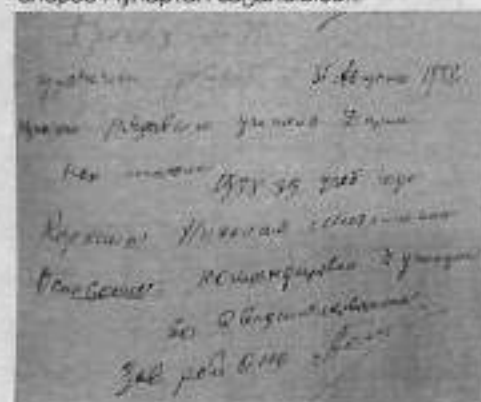
Бу -- ишээршээ

Хаартыска тугу кэпсирий?

Бу 1938 сыллаах хаартыска - Дирин сэтгэ кылаастаах оскулатын учууталлара Аба дойду сэриитин буолуон иннинээдэ кэми кэпсиер. Кэммэйэ 12*7,5 см, абыс уон сыл анараа өттүгэр түһэриллибит хаартыска диэтэххэ, хаачыстыбата үчүгэй, саһарбатах, дьиз иһигэр түһэриигэ ханас өттүттэн аспышка уотунан сыр-датыллыбыт.

Дмитрий Алексеевич Эверстов сана туттарбыт оскулатын көрдүөрүгэр сцена иннигэр түстүтүр. Хара танас тарпыттар уонна хаартыска уга өттүгэр үрдэтии баара көстөр. Учууталлар буолан, атахтарын танаһа үчүгэй. Петр Васильевич Парфенов түнэ, атах танаһаах ол кэмнэргэ мээһэ дьон танһыбат танаһа буолар. Дмитрий Алексеевич уонна Михаил Семенович хаатынкаларын кэпсээн олороллор. Онтон олоросчулартан үгүстэрэ мааны сарыы атарбастара аспышка уотугар кылаачылар кестөр. Олоросчулар бары атахтарын биер танһык уга атахтарын үһэ уурбуттар. Петр Васильевич уонна Михаил Семенович уга илиигэригэр хары чаһылара көстөр. Николай Михайлович Коркин уратылар инники олоросчулар хаалтыстаахтар, хаартыскага түһэргэ оностон кэлбиттэр. Бу олоросчулартан ким түһэрэн, бу абыс уон сыллар усталаарыгар үтүкэннээх хаартысканы хаалларбыта буолуой? Мин бастаан утаа Дмитрий Петрович Лазарев буолуон сөп дим саныырым, кини оччолорго Москва куоракка сылдьар, онно топографияга корректорунан үлэлиир-үлэлиир үөрэнэр кэмнэргэ этэ, оностон кини түһэрбэтэх буолуохтаах. Дмитрий Алексеевич Москвага бара сылдьан, фотоаппарат уонна атын тэриллэрин атыылаһан кэлэр, ол тыһан бараан, икки сыл иһигэр хаартыскага дьарыктанан, бу курдук хаачыстыбалаах хаартысканы бэчээттээн таһаарбатах буолуон сөп. Оччотугар Василий Семенович хаалар, кини оччолорго Москвага Ленин аатынан пединституту бүтэрбитэ, ол үөрэнэр кэмнэригэр хаартыскага күүскэ дьарыктаммыта дьэн кэпсимиһэр.

Учууталларбыт бары эр дьон этилэр. Бу тыллар ол кэмнэргэ үөрэммит үөрэнээччилэр Пелагея, Сергей Старостиннар ахтыыларыттан ылыллыт. Сэри иннинээдэ эдэр эрчимнээх кэпсэтиби, ким ханнык предметтэри бизэрэрин, бу хаартысканы көрөн олорон, хас биридди көрөөччү күүскэ интэриһиргиир буолуохтаах. Бу улахан эр дьон кэпсэтибин ким илээн-сабаллаан дьаһайара буолуой? Ханастан уга олоросчулартан сабаллыбыт.

Николай Михайлович Коркин - 1911 сыллаах төрүүх, Кытаанах нэһилиэгиттэн төрүттээх. Алын кылаас учуутала, Кытаанах сэтгэ кылаастаах оскулатын бүтэрбит эдэркээн киһини учууталлара ылыллыттар. Ол туһунан бэйэтин ахтыытыгар суруйар. Бу сурук бирикээһэ тахсыбытын туохтууур. Кэппи сурук кэпсэтин үөрэнэрин кэпсиер.

Ол ахтыытыгар дьонноро түбүк бөдүгүгэр түһэн, барытын бэйэлэрэ танаһаан ылыллыттар. Хаартыскага тиги танаһаага көстөр. 1942 сыллааха Дирин оскулатыттан сэтгэ учуутал сэриигэ бараллар, ол сэтгэ учуутал испиһэргэр бэйэс киһинэн сурулла сылдьар. Сэригэ тийгэн, младшай лейтенантынан сылдьар, ыараханлык бааһыран, транспортнай поезд начаалынньыгынан анаар. «Хорсунун иһин» уонна «Бойобуой үтүөлэрин иһин» мэтээллэрдээх сэрииттэн эргиллэр. 1967 сыллааха дойдутугар

учууталлыы олорон, сэрииттэн ылбыт бааһырыллыттан биһиги кэпсэбиттэн туоруур.

Василий Осипович Алексеев - 1919 сыллаах төрүүх, Хадаар нэһилиэгиттэн төрүттээх. Биология уонна саха тылын үөрэллэ. Дирин оскулатын 1934 - 1935 үөрэх дьылыгар алтыс кылааһы бүтэрэн, Чурапчы педучилищетыгар үөрэнэр. Икки сыл Дирин оскулатыгар учууталлаабыта. 1940 сылтан 1942 сылга диэри Сылан сэтгэ кылаастаах оскулатыгар дириэктэрдии олорон, сэриигэ ынырыллан барбыта. «Кыһыл Сулус» уонна «Аба дойду сэриитин бастакы испиһээннээх» уордьяннаах эргиллэр. Медсулууска старшинага буолан, сэрииттэн Сылан оскулатыгар дириэктэринэн кэлэр. Дирин оскулатын дириэктэринэн үлэлиир олорон, оскула кылгас устуоруйатын уонна ханнык учууталлар, дириэктэрдэр, завучтар үлэлээбиттэрин суруйан, массыннан бэчээттээн хаалларбыта оскула биер баар-суох устуоруйата буолан сылар. Оройуон сэлэдиэссэинэн, партия Чурапчытаагы райкомун иккис, Эдьигээннээх райкомун бастакы сэкирэтэринэн, 1970 сылтан Дьокускай куорат профсоюз горкомун бэрэсэдээтэлинэн үлэлээбитэ. Бизс оҕону улаатыннарар, барыларын үдүк үөрэхтээбитэ. 1986 сыллааха күн сириттэн арахсыбыт үтүкэннээх учуутал, оскула дириэктэре, партиянай үлэһит буолар.

Пётр Васильевич Парфенов - 1916 сыллаах төрүүх, Кытаанах нэһилиэгиттэн төрүттээх. Оҕону уонна ычаты үөрэтиитин 1933 сыллаахтан сабаллаабыта. Дирин оскулатыттан сэтгэ учуутал сэриигэ барбытын туһунан ахтыыны Петр Васильевич суруйан хаалларбыта.

Хаартыскага түһэр кэмнэргэ оскула дириэктэринэн үлэлиир, үөрэх дьылын дириэктэринэн үлэлээн түмүктүүр. Ити туһунан Василий Осипович ахтыыта бигэрэгэр. Бу иннинэ Петр Васильевич саха тылын бизэр. Иккис улахан хомуурга 1942 сыллааха бос ыйын 18 күнүгэр сэриигэ бараллар. Бэйэтин ахтыытын суруйарыгар сэтгэ учуутал барбылтан Бийск куорат таһыгар байыаннай лаабырга сэттиэн биергэ сылдьыбыттар, Хотугулуу - арбааны фронтта тийибиттэрин туһунан суруйбута. Ленинградскай фронтта Ладж куөлү туораан, Иннокентий Семенович Платоновтын барбыттар. Сэригэ кириллэригэр тус - туһунан чааска араартаабыттарын туһунан кэпсиер. Ол тыһан, сэри тоһоонугар биердэ көрүһэн ааспыттарын туһунан суруйар, оностон бэйэ-бэйэлэригэр ырааба суох сэриилэспит буолуохтарын сөп. 1944 сыл С.М. Киров аатынан байыаннай училищегэ үөрэнэн, офицер званиетын ылбыта уонна БМ-16 (Катюша) хамандьырынан, 48-с тусла дивизион састаабыгар сылдьан сэриигэспитэ Бойобуой «Кыһыл Сулус», «Аба дойду сэриитин бастакы испиһээннээх» уордьяннарын ылбыта, үс төгүл бааһырыта. Сэрииттэн эргиллэн кэлэн, 1946 - 1960 сылларга Өлүөхүмэ уонна Уус-Маайа оройуоннарыгар үөрэх саалаатын инспиэктэринэн, оскула дириэктэринэн үлэлээбитэ. Барыта 58 сыл тохтоло суох үүнэр көлүөнэни илтигэ-үөрэтигэ үлэлээбит учууталынан буолар. Иккис кыыс оҕолороммута, элбэх

сиэннэммитэ. 89 сааһыгар бу орто дойду-туттан арахсыбыта.

Михаил Семенович Романов Чочууда эгэр алаастарынан олохсуйбут, кизэн аймак Романовтар буолаллар. Биергэ төрөөбүтэ Василий Семенович НКВД уорганыгар үлэлээбитэ. Москвага байыаннай оскулага үөрэнэ сырыттагына, сэри сабаллаан, устуна сэригэ барбыта уонна 1942 сыллааха госпиталыга сытан өлбүтэ. Михаил үөрэнэн педрабфагы бүтэрбитэ. Василий Семенович Эверстов ыалдьан завучтан тохтообут, ол оннугар Михаил Семенович Романов үлэлээбит. Сэригэ барбатага, уһуннук оройуон аппаратыгар үлэлээбит партиянай үлэһит буолар.

Дмитрий Алексеевич Эверстов Хотторо Хородьу алааска улааппыта. Дьокускайдаагы педтехникуму дорусбуята мөлтөөн бүтэрбэтэ. Оччолорго үчүгэй үлэлээх оскула дириэктэре буолан, Москва куоракка иккис сессия ВЦИК РСФСР 16-с созывыгар кытар чизскэ тиксидитэ. Онно тийгэн Саха сирин делегаттарын кытта М. И. Калининныын хаартыскага түстүтэ. Бу - ол кэмнэргэ үлэни-хамнаһы көрдөрөр улахан ситиһи буолар.

Николай Григорьевич Родионов 1917 сыллаах төрүүх Төрүт Мэлдьэхи ычата буолар. Чурапчы педучилищетын бүтэрэн, алын кылаас учууталынан үлэлээбитэ. 1942 сыллааха Аба дойду сэриитигэр барбыта. Маайа байыаннай лаабырыгар снайперскай оскулага үөрэммитэ. Хотугулуу - арбааны фронтта сэриилэспитэ. Старай Руссо куораты ыллар иһин өттүгэр уонна илиигигэр бааһырыта. «Албан аат» үһүс испиһээннэн наҕараадаммыта. 1943 сыллааха дойдутугар эргиллэн кэлбитэ. Анаабыр, Эдьигээн оройуоннарыгар учууталынан үлэлээбитэ. Пенсияга тахсан, Дирин бөлүөлүгэр дьиз-уот туттан олохсуйбута. Түөрт оҕолороммута, суурбаччэ сиэннээх. РСФСР үөрэтиитин туһуна буолбута.

Хаартыскага турар учууталлары быһаарыахпыт. Ханастан уга Михаил Михайлович Кириллин - 1916 сыллаах төрүүх. Дьиннээх төрөппүттэрэ. Нестеревтар, элбэхтэ оҕолонон бараан, оҕо турбака күрэтэн, Михаил Кононович Кириллиннээххэ ииттэрэ бизэраллар, ол иһин араспааньыта илтиэх аҕатын аатынан суруллар. Чурапчы педучилищетын бүтэрэн, алын кылаас учууталынан үлэлиир. 1942 сыллааха Ийэ дойдутун кемүскүү барар. Сталинград куораты босхолоһор уонна Кузьмичи дэрэбинэни босхолоһу сылдьан, 26 сааһыгар оҕосун толук уулар. Сэригэ барыан иннинэ кыыс уонна уол оҕолороммута. Кини олорботох оҕосун оҕолоро, сиэннэрэ салгыыллар.

Иннокентий Семенович Платонов, 1918 сыллаах төрүүх, Хадаар нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Ол тыһан бараан, улааппыт алааһа бырыы буолар, биһиги биһиги оскулабыт сайынты баазата. Чурапчы педучилищетын бастакы выпускнига, Дирин оскулатын түргэттиллибит быраһаамаһан үөрэнэн бүтэрэр.

Бу бирикээскэ Василий Семенович Эверстов нуучча тылыгар Иннокентий Семенович Платонов математикага үөрэтии болпурустарыгар төлөбүрдээх консультантынан аһыырга уураах таһаарыттар. Дирин оскулатыгар завучтуу олорон, оскулаттан сэтгэ учууталы

кытта биергэ 1942 сыллааха ынырыллыбыта. Сэри ыар кэмнэригэр түбөһөр, 259135 нүмэрдээх чааска разведчиктар бөлөхторун салайар. 1944 сыл Калининскай уобалас Сосольнической оройуонугар Черныцыно дэрэбинэтин таһыгар өстөөх буулдатыттан өлбүтүн туһунан сурук кэпсэти. Биергэ төрөөбүт балта Мария Семеновна Платонова элбэхтэ суруйбута. Убайын кэриэтин тоһорон, учуутал буолбута уонна Сунтаарга олохсуйбута. Үс уолламмыта, икки уопаттарыгар Платоновтар араспааньыларын бөрдөрбүтэ. Убайдарын эдэр сааһыгар Ийэ дойдутун кемүскүгэр толук уурбут оҕосун салгыыллар.

Михаил Васильевич Осипов - бөлүөлөктөн Собуруулуу - арбаа баар Уоһук үрүэйтигэр олохтоох. Хоттобо нэһилиэгэр ревкомнуу сылдьыбыт. Уруоһу кэмгэ улахан үөрэхтээх буолан, нууччалыы билэр, ааһар - суруйар. Оскулабыт бастакы учууталын Мария Дмитриевна Аммосованы кэргэн ыла сылдьыбыт. Оскулага алын кылаас учууталынан үлэлээбит. Бу эдэр учууталлартан саамай саастаахтара буолар. Сэри кэмгэр кырдыбаас буолан, сэригэ барбатах. Уоһук үрүэйтигэр наар апынан сылдьан үөрэтэрин туһунан ахталлар.

Василий Семенович Эверстов - 1909 сыллаах төрүүх. Хоттобо нэһилиэгин кизэн аймак Дьэбириэһэптэртэн төрүттээх. Семен оҕолоро бары кэриэстэ учууталлар буолаллар. Гаврил - эмиз учуутал үөрэхтээх бизс кыһа - учууталлар. Орто уол Уйбаан - байыаннай летчик. Кини туһунан Дирин оскулатын мусуойдара суруйан, «Саһа олох» хаһыакка Кыһыны сылыгар бэчээттээн турабыт. Василий 1930 сыллааха Дьокускайдаагы педтехникуму бүтэрэн, Уус - Алдан оройуонугар учууталынан аһаммыт. 1933 - 1936 сылларга Ленин аатынан Москвагаагы пединституту бүтэрбит. Дойдугар кэлэн, Дирин оскулатыгар завучтуур, педкабинет сэлэдиэссэинэн үлэлиир. Чурапчы оскулатыгар нуучча тылын учууталынан үлэлиир. Үһэ бирикээскэ бастаһынан В.С. Эверстов нуучча тылыгар төлөбүрдээх консультант буолар дьэн суруллубут. Сэри кэмгэр фронтта ыныраллар. Иркутскай Усолы - Сибирское куоракка туус собуотугар үлэли сылдьан, ыалдьан, төһөнн кэлэр уонна Манэ Хаһалас, Кэбээли, Уус Алдан оройуоннарынан учууталлыыр. Кэлин Алдан оройуонугар олохсуйар. Бастакы кэргэнэ А. И. Пермякова биер кыыстаах. Иккис кэргэнттэн П. П. Капустина бизс оҕолонор. Ил Түмэн дьокутаатынан турбут Розалия Васильевна кини кыһа буолар.

Михаил Дмитриевич Миронов - 1917 сыллаах төрүүх, Боттоно төрүт олохтооһо. Удьуор кыһыл бартыһаан Мироновтар аймак буолар. 1934 - 1937сс. Чурапчы педучилищетын биер бастакы выпускнига буолар. Дирин оскулатыгар математиканы уонна физиканы үөрэллэйт. Үһүс киһинэн сурулгга сылдьар.

Сэтгэ учуутал Дирин оскулатыттан сэригэ барбыттар испиһэктэригэр киерэ сылдьар. Сэри күүмүсэи күннэригэр түбөһөн, 1942 сыллааха сэттинньи ыйга эдэркээн оҕосун толук уурбут учуутал буолар.

Көрөргүт курдук, бу хаартыскага олорор учууталлар, эдэр саастарыгар оҕону үөрэтигэ байаһар кэмнэригэр элбэх сэмэй кылааттарын кылгэрбит эбиттэр.

Арианна КОРЯКИНА,
Дирин орто агрооскулатын 10-с
кылааһын үөрэнээччитэ,
оскула мусуойун сэлэтин бэрэс-
сэдээтэлэ,
А.А. НИКОНОВ,
оскула мусуойун дириэктэре.

Бийиги аҕабыт Егор Андреевич Попов, ол суурбэпис үйэ саамай алдыархайдаах алдыатыгылаах, үгүс хаан тохтуулаах, дыон-сэргэ олорбун холордук курдук аймаабыт ытык сарии кыттыгылааҕа, быйыл ыам ыйын 5 күнүгэр 100 сылын туолар Кини оҕо сааһыгар бизэс бииргэ төрөөбүттэр ийэлэра ыалдьан өлөн, аңардас аҕа иитиитигэр хаалбыттара. Ол иһин бийиги аҕабыт бырааттарын. Балтын көрсөр кыһалбатын Бахсы оокуолатын үһүс кылааһын бүтэрэн баран, салгыы биир сыл үөрэх дьиатын көтүтэн баран үөрэнэр баҕата баһыйан, 7 км сиртэ сатыны сылдьан, 4-с кылааһы бүтэрбитэ. Онтон 5-с кылааһы үтэ бурдукун саха тааһыгар тардан, лэппиэскэ астанан, Алаҕар оокуолатыгар бүтэрбитэ. Онтон ыла үөрэнэр устубуйата суох буолан, салгыы үөрэнэрэ кыаппыбатаҕа.

Кини 12 сааһыттан «Турпурдар» колхос чилиэнэ буолбута. Колхоска кинини бизэс ыйдаах буҕаалтырдар курустарыгар үөрэттарэн, 1937 сыттан икки сып устатыгар суотчутунан үлэлээбитэ 1939 сыллаахха кэһилиэк сэбиэтин дыкутаатынан талыллар уонна сэбиэт исполкомун бэрэссэдээтэлинэн талыллан үлэли и сылдьан, 1942 сыл атырдьах ыйын 18 күнүгэр Аҕа дойдуну көмүскүү сариигэ бииргэ төрөөбүт убайынан Уйбаанныын ыңырыллан, уоттаах сэриигэ ийэ дойдуларын көмүскүү атаммыттара. Бу хомуурга Чурапчытан 300-чэ кини ыңырыллан, улахан атаарыы миитинэ тэриллэн, "Аҕа дойдутугун фашистскай Германияттан көмүскүү сариигэ атаманыт, сиино саха норуотун албан аатын түһэн бизримэн, хорсундук-хоодуоттук өстөөгү утары охсуйан, саха кыраҕы ытааччы, булчут, сааһыт идэлээгин көрдөрүн, оһон Ийэ дойдутугар уол оҕо буолан, изжитин тоһорон, кыайан-хотон. Сахабыт сиригэр эргиллэн кэлэрингэ дикан алгыс тыгынан атаарыллыбыт", — дикан аҕабыт бэйэтин ахтытыгар суруйан хаалларбыт. Дойдуларыттан тэлиэглээх тыраахтар-дарынан Алларэа Бэстээхэ дикри киллэрэн биэрбиттэр, сиино "Ленин" дикан ааттаах дыону тикээр борохуоска олордон атаарбыттара. Салгыы Уус Куттан мас-сыыналара олордон, оһтон Ангара өрүскэ эмиэ борохуотунан айаннаан, Мальта куоракка үөрэнэр сирдэригэр аҕалбыттар. Манна байыаннай бириэстэни ылбыт, байыаннай үөрэҕи барбыт. Ол туһунан ахтытыгар бу курдук суруйбут: "Байыаннай дыкссипилиинаҕа, бэрээдэҕэ, сарии сэбин хайдах туттарга, сарии араас түгэннэрин ырыткан, хайдах сэриилэлэргэ үөрэтэн, эрийэн-леусуйан бардылар. Бу үөрэҕи бастаан утаа кинин таах эрэйдииллэр, өлүүгүнэ улаханньык быһыһыр үөрэх курдук санаабына, бу кэриэтин быһаччы фронтка барбыт кини дикан саныһа эһим. Ый антаара үөрэтэн баран, колхуостарга бурдук, оһурут аһын хомууругар үлэлэргэ таһаарбыттара. Бу кэһини колхуоска үчүгэй үлэм иһин райисполком махтап сурутунан уонна харчынан бириэмийэлэммитим. Бириэмийэм харчытынан 12 буулка кипиэби, 2 киллэ арыыны, сибиилннэ сыатын, 2 быгыһыта буоһаны атыһылаһан. үөрэнэ хаалбыт убайбар уонна биир дойдулаахтарбар кэһиһилэнэн кэлбитим. Бары мунуустан аһаатылбыт, үөрүү - көтүү баҕо буоллубут. Дойдуну барт кэһини аһыһыаха сылдьар буолан, олус үөрбүттэрэ. Оһтон аҕабыт бэйэте дйонугар кэһиипээх кэлэн, кинилэри үөрдүбүтүн кэһин үчүгэйдик саныһыын, үлэһит кини ханнык да түгэннэ булан-талан, аһы-үөлү булар эбит".

Ити үөрэнэр кэһиһигэр юһини комсомольскай тэриэтэ сэһэрэтэриһан талларбыттар Саха сириттан тийибит саллааттары туһунан баталһон оһорон үөрөһиттэр. Бийиги аҕабыт аһын баталһонна нуучкалары кытта үөрэммит, оһон убайыттан араһсан хаалбыт. Кинилэри сэттиннн ый: буһуһа фронтка

Бу мезгилдә ыңгайлы фронттук Киев фронтнан аялтаммыга. Смоленский уоблашы бүтүнлү босколон. Украинаны босколоштурна кирбишпит. Онтон ыңгай 1-кы Украинский фронт булган, сарий Бугуер дээрн сыйдыбыт. тым. Украина Ровно, Черныгов, Луганский Владимир, Житомир курааттарын, үгү дэрнбималарин өстөхтөн босколоштурм.

1969 жыл кулун тутар ыйга ССКП Чуралчытаары райкомун бюротун мектепзефининэн, Калинин аатынан колхозка, колхозтаахтар успсай муннахтарынан бореосардээглинэн талыллан, 1971 жыл олунньуга диэри үтүө суобастахтык үлэпээбитэ. Бу үлэлиир көмүгэр сурун болгомтотун колхоз материалнай-техникскай баазатын хантатыга, социальнай эбийэктэри, кол-

Хамна да үлэгээр, агабыт үлэгт
дын үлэлир усулуобуйаларын
түгсарыиға, кинилэр үлэгэрин,
сынчааланнарын сатаам аттарам
тэриймиз болромтогун уураын, билгэ
үлэгээбит дыно испэнник ахталлр.
саньылар. Тус олодун, үлэтин кини
дынг норуоттан итилэн тэхэсбит
салайаачны була үүмүдүн карловбүтэ.

Уолл В.Е. ПОПОВ

Хайхыг бичээхээ бэрлэлэр графика: 16 ч 00 м. Бичээхээ бэрлэллинэ: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакцоннай-издательскай холбоһука 27.09.2018 с. өсөөгкэ бичээтэннэ
Типография аадырына: 678570, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул, 28 "а". Индекс: 54907. Хайхыг надизлэбэ икитэ: олутуруунуыкка уонна бээтэниһэ тахса.